

Szilágyi Bernadett*: A mezőgazdasági őstermelők speciális jövedelemadózási és társadalombiztosítási kötelezettségei[1]

Debreceni Jogi Műhely, 2009. évi (VI. évfolyam) 1. szám (2009. január)

I. Bevezető gondolatok

Magyarország kedvező adottságú, agrárpotenciállal rendelkező ország. Hazánkban a mezőgazdasági tevékenységet végző gazdaságok differenciált spektrumot mutatnak üzemszerkezetük tekintetében. A piaci versenyben egyaránt részt vesznek a nagygazdaságok és a megélhetést segítő gazdaságok. A tanulmányban számbeli jelentőségüknél fogva az egyéni gazdaságok szignifikáns formáját, az őstermelőket veszem górcső alá. Vizsgálódásom az őstermelőkre vonatkozó speciális személyi jövedelemadó és a társadalombiztosítás szabályaira terjed ki.

Az őstermelők más vállalkozási formáktól megkülönböztetett kezelésének szükségessége a mezőgazdasági életviszonyok specifikumából eredeztethető. A mezőgazdasággal foglalkozók gyorsan romlandó termékek előállításával foglalkoznak. A termelés alapvető eszköze és tényezője a föld, melynek nagysága korlátozott, minősége előre adott. Fontos kiemelni az agrárágazatban a természeti és környezeti összetevők, az időjárás közrehatását, amelyek más szektorban nem bírnak ekkora kockázattal a termelés eredményére. Szintén hangsúlyos faktora a mezőgazdasági tevékenység folytatásának, hogy a termelési folyamatok nem feltétlenül a naptári évhez igazodnak, hanem termelési ciklusokról és gazdasági évekről kell beszélnünk. További probléma a mezőgazdasági termékek kínálatának árrugalmatlansága, ami végső soron alacsony jövedelemrealizálást eredményez az agrárszektorban. A mezőgazdasági tevékenységet jellemzi továbbá a kevésbé rugalmas munkaerő, az ágazathoz való fokozott egzisztenciális kötődés, illetve a jövedelmezőség alacsony mértékével szembeni beruházások hosszú megtérülési ideje[2].

A jogalkotónak tehát a mezőgazdaság hátrányos helyzetét, alacsony jövedelmezőségét figyelembe véve szükséges az agrárszektorban tevékenységet folytatók adózási és társadalombiztosítási szabályait kialakítani.

II. Az őstermelőkre vonatkozó személyi jövedelemadó szabályok

1. Az adóalany meghatározása

A mezőgazdasági őstermelő kategóriáját 1997-ben vezették be. A fogalmat az szja-törvény határozza meg. Mezőgazdasági őstermelő az a 16. életévét betöltött, nem egyéni vállalkozó magánszemély, aki a saját gazdaságában a törvény 6. számú mellékletében felsorolt termékek előállítására irányuló tevékenységet folytat, és ennek igazolására őstermelői igazolvánnyal rendelkezik, ideértve a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatási szerv által vezetett ügyfél-nyilvántartási rendszerben nyilvántartott mezőgazdasági termelő magánszemélyt, valamint a termőföldről szóló törvény szerint családi gazdálkodónak minősülő magánszemélyt és e magánszemélynek a családi gazdaságban nem foglalkoztatottként közreműködő családtagját is, mindegyikre vonatkozóan a törvényben felsorolt termékek előállítására irányuló tevékenysége(i)nek bevétele (jövedelme) tekintetében.[3] Az őstermelői tevékenység családon belüli folytatásának megkönnyítésére a jogszabály lehetőséget ad közös őstermelői igazolvány kiváltására.

Az őstermelőkön belül a jogalkotó megkülönböztet egy szűkebb kategóriát, a mezőgazdasági kistermelőt. Mezőgazdasági kistermelő az az őstermelő, akinek az e tevékenységéből az adóévben szerzett bevétele a 7 millió forintot nem haladja meg.[4]

Őstermelői minőséget tehát a következő tevékenységi formák jelentenek:

- őstermelői igazolvánnyal rendelkező magánszemély,
- közös őstermelői igazolvánnyal rendelkező családtagok,
- regisztrált mezőgazdasági termelő,
- családi gazdálkodó,
- családi gazdaságban a családi gazdálkodó nem foglalkoztatottként közreműködő családtagja,
- mezőgazdasági kistermelő.

2. Az adótárgy meghatározása

A személyi jövedelemadó adótárgya a jövedelem. Az szja-törvény szerint a jövedelem a magánszemély által az adóévben bármilyen címen és formában megszerzett bevétel egésze, vagy a törvényben elismert költségekkel csökkentett része, vagy annak a törvényben meghatározott hányada.[5] Az őstermelők háromféle adózási mód közül választhatnak, ami egyben magában foglalja a jövedelem megállapításának módjait is. Alkalmazhatják a 10 százalékos vélelmezett költséghányad, a tételes költségelszámolás, illetve a kistermelői átalányadózás módszerét. Az szja-törvény a jövedelmeknek két nagy típusát különbözteti meg: az összevontan adózó jövedelmeket és a külön adózó jövedelmeket. Ha az őstermelő a 10 százalékos költséghányaddal vagy a tételes költségelszámolással állapítja meg jövedelmét, akkor ez az összevont adóalap részét képezi, azaz önálló tevékenységből származó összevonás alá eső jövedelemnek minősül. A kistermelői átalányadózás alkalmazásakor a jövedelem külön adózónak fog minősülni.

Az őstermelői tevékenységből származó bevétel. A jövedelmet a bevétel költségekkel csökkentett része adja. Meg kell tehát határozni, hogy mi számít bevételnek az szja-törvény szerint az őstermelők tekintetében. A bevétel a magánszemély által bármely jogcímen és bármely formában mástól szerzett vagyoni érték.[6] Az szja-törvény rendelkezik azonban olyan vagyoni értékekről, amelyek nem minősülnek bevételeknek, így a jövedelem meghatározásakor figyelmen kívül kell hagyni. Az őstermelőkre vonatkozó szabályok között több adóalapba nem tartozó, adómentes bevételről beszélhetünk.

Ha a mezőgazdasági őstermelőnek az adóévben elszámolt, jogszabály alapján kapott támogatásokkal csökkentett őstermelői tevékenységből származó bevétele az évi 600 ezer forintot nem haladja meg, akkor ezen bevételéből származó jövedelmet nem kell figyelembe vennie[7]. Ez a rendelkezés mindhárom adózási módnál irányadó. Ha azonban a bevétele a 600 ezer forintot meghaladja, akkor ezt a bevételt is beleszámítva kell megállapítani a jövedelmet. Ezzel a szabállyal a jogalkotó vélelmezi az agrárgazdaság alacsony jövedelmezőségét, illetve a magas költségeket, miszerint viszonylag nagy ráfordítással lehet ennyi bevételre szert tenni, de ezzel arányos jövedelmet viszont nem tud realizálni. A valóságban az adómentesség visszaélésre ad lehetőséget, ami a gyakorlatban is alkalmazott módszer. Például egy négyfős családban, ha mindenki őstermelőként nyilvántartott, és él az adómentességgel, 2,4 millió forint után nem kell adót fizetniük. Ezzel pedig bevételektől fosztják meg „legálisan” a központi költségvetést.

Az szja-törvényben találunk további olyan adóalapba nem tartozó bevételeket, melyek speciálisan az agrárgazdasághoz kapcsolódnak. Adóalapba nem tartozó tételnek számít a termőföldről szóló törvényben[8] meghatározott mezőgazdasági termelő gazdaságátadási támogatási jogosultsága feltételeként megvalósuló termőföld értékesítéséből származó bevétel. Az adómentes bevételeket az szja-törvény 1. számú melléklete tartalmazza, melyekből mezőgazdasági vonatkozású például a falusi vendégfogadásból származó bevételek bizonyos jövedelemhatárig; a Nemzeti Földalapról szóló törvény[9], valamint a termőföld állam által életjáradék fizetése ellenében történő megvásárlásáról szóló kormányrendelet[10] alapján kötött életjáradéki szerződésből származó jövedelem; továbbá a termőföld átruházásából származó jövedelem a meghatározott szabályok szerint.

Az általános szabályokhoz képest az őstermelők esetében a következő specialitásokat kell figyelembe venni a bevételek meghatározásánál. A legnagyobb elszámolási problémát a támogatások jelentik, amelyeket többnyire utólagosan folyósítanak a támogatás célja szerinti felhasználást igazoló számla ellenében vagy a felhasználás teljesülésének igazolása alapján. Bevételeként nem kell figyelembe venni a támogatást, ha korábban a termelő az e körben felmerülő kiadásainál költségként nem tüntette fel, és később sem akarja azt elszámolni, még értékcsökkenési leírással sem. A jogszabály vagy nemzetközi szerződés rendelkezése alapján a költségek fedezetére vagy fejlesztési célra kapott vissza nem térítendő támogatásokat akkor kell őstermelői bevételeként számítani, amikor a felhasználásuk megtörténik. Tehát a támogatás akkor számolható el, amikor a bevétellel szembeállítható költség felmerül. Az egységes területalapú támogatást pedig a folyósítás évében kell bevételeként elszámolni.

Más szabályok vonatkoznak a vissza nem térítendő támogatások elszámolására az átalányadózó kistermelőnél. Ekkor ugyanis nem minősül bevételnek a támogatás, mivel az önálló tevékenységből származó bevételt jelent, tehát az önálló tevékenységre vonatkozó szabályok szerint lehet elszámolni.

Speciális szabályok vonatkoznak a bevételek elkülönítése szempontjából azokra az őstermelőkre, akik e tevékenységük mellett egyéni vállalkozói tevékenységet folytatnak. Kérdéses azonban, hogy a bevételek jogszabály szerinti szétválasztási módját mennyire lehet nyomon követni.

A tételes költségelszámolást alkalmazó mezőgazdasági őstermelő bevételeinek megállapításakor külön szabályok szerinti bevételecsökkentő kedvezményekkel is élhet megváltozott munkaképességű alkalmazott, szakképző iskolai tanuló, korábban munkanélküli személy, szabadságvesztésből szabaduló, illetve pártfogó felügyelet hatálya alatt álló személy alkalmazása esetén, valamint a helyi iparüzési adó kedvezménye alapján.

Az őstermelők költségeinek elszámolása. Az őstermelők költségei az általuk választott adózási mód függvényében alakulnak. A 10 százalékos vélelmezett költséghányadot alkalmazó őstermelő költsége a bevételeinek 10 százaléka lesz, tehát ezt számlákkal igazolni sem kell, így adminisztráció szempontjából praktikus módszernek látszik. A viszonylag magas, 90 százalékos jövedelem miatt azonban nem célszerű ezt az adózási módot választani.

Az átalányadózást választó kistermelő a tevékenységgel felmerülő költségeit a törvény százalékban állapítja meg, így a jövedelem aszerint alakul, hogy a bevétel állattenyésztésből és állati termék előállításából vagy más őstermelői tevékenységből származik. Az előbbi esetén a jövedelem a bevétel 6 százaléka lesz, az utóbbinál pedig 15 százalék. Tehát egy állattenyésztéssel foglalkozó kistermelő 94 százalékos költséget, minden más tevékenységet folytató termelő pedig 85 százalékos költséget számolhat el számlák gyűjtése és nyilvántartás vezetése nélkül.

A költségek meghatározása szempontjából a legösszetettebb szabályok a tételes költségelszámolást választó őstermelőkre vonatkoznak. Ezen termelők elszámolhatják a bevétel megszerzésével közvetlenül összefüggő kiadásokat, speciális szabályok alapján lehetőségük van a tárgyi eszközök, valamint nem anyagi javak értékcsökkenési leírására és veszteségelhatárolásra is, illetve külön rendelkezik a törvény a tevékenységüket megkezdő őstermelők költségelszámolásáról.

Költségnek csak a tevékenységgel közvetlenül összefüggő, kizárólag a bevétel megszerzése, a tevékenység folytatása érdekében a naptári évben ténylegesen kifizetett, szabályszerűen igazolt kiadás minősül, kivéve, ha a törvény a kiadás tényleges kifizetésétől függetlenül minősít költségnek valamely tételt.[11] A költségként figyelembe vehető tételek részletes

leírását az szja-törvény 3. számú melléklete tartalmazza, amely rendelkezik az őstermelőkre vonatkozó külön szabályokról is.

A tételes költségelszámolást alkalmazó mezőgazdasági kistermelő az e tevékenységből származó — a bevételt csökkentő tételek levonása után — bevételéből 40 százalékot kistermelői költségátalány címen igazolás nélkül elszámolhat igazolt költségein felül. Ekkor azonban veszteséget mindaddig nem határolhat el, amíg ezt a kistermelői költséghányadot elszámolja. Ezzel a lehetőséggel tulajdonképpen az őstermelő a jogszabály adta lehetőségeinél fogva nem lesz adófizetésre kötelezett, hiszen ha a bevétel 60 százalékának megfelelő költségeiről számlával rendelkezik, s emellett még a kistermelői költségátalányt is érvényesíti, nem marad jövedelme. Ezen kedvezményes technikát alkalmazó főfoglalkozású őstermelő esetén elméleti ellentmondások vetődnek fel, hiszen melyik az a gazda, aki képes annyi energiát befektetni a termelésbe, hogy utána ne legyen belőle jövedelme, pedig papíron rendben lesz az adóbevallása.

Az szja-törvény további kedvezményt állapít meg a tételes költségelszámolást alkalmazó őstermelők részére egy egyszerűsített bevallási nyilatkozat formájában. Ezt a lehetőséget csak azon őstermelők vehetik igénybe, akiknek az e tevékenységből származó éves bevételük nem haladja meg a 4 millió forintot, illetve az adóévben nem volt a mezőgazdasági kistermelésből jövedelmük, továbbá rendelkezni kell legalább a bevétel 20 százalékát kitevő összegben a tevékenységével összefüggésben felmerült költségként elismert kiadással, amelyet a nevére kiállított számlával tud igazolni. A rendelkezés azokat az eseteket kívánja szolgálni, amikor például egy rossz termésátlagú évben vagy vis maior miatt nem tud jövedelmet realizálni az őstermelő. A szabályozás azonban visszaélésekre is lehetőséget adhat, amikor a nyilatkozattételt indok nélkül alkalmazzák a termelők, s így a kedvezmény nem éri el hivatott célját és az igazán rászorult célszemélyeket. Ezzel pedig újra indokolatlanul csökkentik az államháztartás bevételeit.

3. Adóalap, adómérték

A hazai személyi jövedelemadó rendszerében kétféle jövedelmet különböztetünk meg: az összevontan adózó jövedelmeket és a külön adózó jövedelmeket. A 10 százalékos költséghányadot és a tételes költségelszámolást választó őstermelő jövedelme az összevont adóalapba tartozik, az átalányadózó őstermelői jövedelem pedig a külön adózó adóalapba. Az előbbi kategóriánál az adóalap megállapításakor össze kell vonni a magánszemélynek az adóévben megszerzett összes, az összevont adóalapba tartozó önálló és nem önálló tevékenységből származó, illetve az egyéb jövedelmeit. Az összevont adóalap után a számított adót a progresszív adókulcsokkal kell kiszámítani. A 2008-as adókulcsokat az 1. számú táblázat mutatja.

1. számú táblázat: az összevontan adózó jövedelmek szja adókulcsai

A jövedelem összege	Az adó mértéke
0-1.700.000 forint	18%
1.700.000 forinttól	306.000 forint és az 1.700.000 forinton felüli rész 36%-a

Forrás: Szja-törvény 30.§

A külön adózó jövedelmekre azonban más szabályok vonatkoznak. Minden jövedelmet külön kell kezelni, s eltérő adókulcsok is vonatkoznak rájuk. Az átalányadózó őstermelő e tevékenységéből származó jövedelme után szintén a progresszív adókulcsokkal lehet meghatározni a számított adót.

Az összevont adóalap adója. A számított adót csökkentik a korrekciós tételeknek nevezett külföldön megfizetett adó, az adójóváírás, illetve az adóterhet nem viselő járandóságok adója. Ezek azonban a mezőgazdasági tevékenységtől függetlenül minden összevontan adózó jövedelemre vonatkoznak csakúgy, mint a legtöbb összevont adóalap adóját csökkentő kedvezmények[12]. Az őstermelőket tevékenységüknél fogva további adókedvezmény illeti meg.

4. Az őstermelői adókedvezmény

Az őstermelői adókedvezményt a 10 százalékos költséghányadot, illetve a tételes költségelszámolást alkalmazó őstermelő veheti igénybe, tehát az átalányadózó kistermelő nem jogosult rá. Az őstermelő az e tevékenységéből származó éves jövedelme adójának, valamint, ha tételes költségelszámolást alkalmaz, a könyvelői díjkedvezménynek[13] az együttes összegét, de legfeljebb százezer forintot vonhat le a számított adójából. Tehát az őstermelői adókedvezmény egyrészt vonatkozhat a könyvelőnek adott díjra, másrészt magára a tevékenységből származó jövedelemre. Amennyiben az őstermelői tevékenységből származó jövedelme utáni adó összege nem éri el a százezer forintot, és e jövedelme mellett más összevonás alá eső jövedelme is van, úgy a könyvelőnek szabályszerűen bizonylattal kifizetett díj őstermelői jövedelemmel arányos részével az őstermelői adókedvezményt százezer forintra kiegészítheti.

A kedvezmény igénybevételével kapcsolatosan a jogszabály több korlátozást és feltételt ír elő. Az őstermelői adókedvezményt csak akkor lehet teljes összegében igénybe venni, ha az őstermelőnek az éves összes jövedelme a 6 millió forintot nem haladja meg. Ha az éves jövedelem meghaladja a 6 millió forintot, akkor a százezer forintos kedvezményre csak csökkentett mértékben jogosult, ami azt jelenti, hogy a 6 millió forintot meghaladó részének 20 százalékaival kell csökkenteni. Így például 6 millió 200 ezer forint esetén már csak 60 ezer forint vehető igénybe, 6,5 millió forintos összes bevétel esetén pedig már nem is érvényesíthető a kedvezmény.

További korlátozást jelentenek az adókedvezmények együttes igénybevételének korlátai. Az őstermelői adókedvezmény maximális összege ugyanis a más jogcímen érvényesített „korlátos” adókedvezményekkel együtt sem haladhatja meg a százezer forintot. Tehát az ezen korlátozás alá eső, összevont adóalap adójából levonható kedvezményeket[14] össze kell számítani, s így összesen lehet érvényesíteni a legfeljebb százezer forintot.

Az őstermelői adókedvezmény igénybevételének feltétele 2008. január 1-jétől, hogy az őstermelő adóbevallásában feltüntesse a mezőgazdasági és vidékfejlesztési támogatási szerv által vezetett ügyfél-nyilvántartási rendszerben nyilvántartott regisztrációs számát. Ebből következően csak az az őstermelő veheti igénybe az adókedvezményt, aki rendelkezik ilyen regisztrációs számmal. Ezen rendelkezés bevezetésére Magyarország Európai Unió felé teljesítendő kötelezettségei miatt került sor. A Bizottság 1860/2004 EK rendelete[15] vizsgálta először az úgynevezett csekély összegű (de minimis) támogatások alkalmazását a Szerződés 87. és 88. cikkeinek való megfelelése tekintetében. A Szerződés 87. cikkének értelmében a közös piaccal összeegyeztethetetlen a tagállamok által vagy állami forrásból bármilyen formában nyújtott olyan támogatás, amely bizonyos vállalkozásoknak vagy bizonyos áruk termelésének előnyben részesítése által torzítja a versenyt, vagy azzal fenyeget, amennyiben ez érinti a tagállamok közötti kereskedelmet. A Bizottság rendeletében megállapította, hogy a mezőgazdasági ágazatban odaítélt igen csekély mértékű támogatások nincsenek versenytorzító hatással a közös piacra, illetve nem is fenyegetnek azzal, így

lehetővé teszi a de minimis támogatások nyújtását. A Bizottság a támogatások maximális összegét kedvezményezetttenként és hároméves időszakonként 7500 EUR-ban, illetve az éves mezőgazdasági termelés 0,75%-ában határozza meg. Tehát a százezer forintos őstermelői adókedvezményt 2007-től agrártámogatásnak kell minősíteni, amely elszámolási szempontból 2008-ban igénybe vett de minimis támogatásnak számít.[16]

III. Az őstermelők, mint a társadalombiztosítás (teljes jogú?) tagjai

Az őstermelők a társadalombiztosítási rendszerben periférikus helyet foglalt el a jogalkotás színterén az elmúlt években. 1997 és 2006 között ex lege nem voltak biztosítottak a mezőgazdasági őstermelők, kivéve, ha egyéb jogviszony alapján biztosítottak minősültek. A társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultokról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény (továbbiakban: Tbj-törvény) alapján a mezőgazdasági termelést folytató magánszemélyek kimaradtak a társadalombiztosítás által biztosítottak köréből,[17] tehát nem voltak kötelesek társadalombiztosítási járulékot fizetni, illetve őstermelői tevékenységük a szolgálati időbe sem tartozott bele.

Az egészségügyi szolgáltatásokra oly módon váltak jogosulttá, hogy a törvény 11,5 százalékos[18] egészségbiztosítási járulék fizetését írta elő azoknak, akik nem minősültek biztosítottak.

2007. január 1-jétől az őstermelők ismét tagjaivá váltak a társadalombiztosítási rendszernek, így ettől kezdve fizetési kötelezettségük keletkezik a költségvetésbe. Az ellátásokra való teljes jogosultságot azonban mégsem szereznek, hiszen az új szabályozás sem ad teljes körű biztosított státuszt a termelőknek.

1. Az őstermelők járulék(nem)fizetési kötelezettsége

A biztosított fogalmának meghatározása. Biztosítottak akkor minősül a mezőgazdasági őstermelő[19], ha a reá irányadó nyugdíjkorhatárig hátralévő idő és a már megszerzett szolgálati idő[20] együttesen legalább húsz év. A meghatározás alól a törvény több kivételt tesz. Nem minősül biztosítottak az őstermelői tevékenységet közös igazolvány alapján folytató kiskorú személy, a gazdálkodó család kiskorú tagja, az egyéb jogcímen biztosított, a saját jogú nyugdíjas és az özvegyi nyugdíjban részesülő személy, aki a reá irányadó öregségi nyugdíjkorhatárt betöltötte. Biztosítottak számít a díjazás ellenében munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony keretében személyesen munkát végző személy, amennyiben az e tevékenységből származó, tárgyhavi járulékalapot képező jövedelme eléri a minimálbér harminc százalékát, illetőleg naptári napokra számítva annak harmincad részét.[21]

A szolgálati időre vonatkozó szabályok problémát vethetnek fel azoknál a termelőknél, akik főfoglalkozásban végeztek mezőgazdasági tevékenységet, amikor ex lege nem minősültek biztosítottak. Ekkor ugyanis nem szerezhettek szolgálati időt, tehát több őstermelő esetében előfordulhatott az, hogy 2007. január 1-jén nem vált biztosítottá, mivel a reá irányadó nyugdíjkorhatárig hátralévő és a már megszerzett szolgálati idő együttesen nem fogja elérni a 20 évet. Például egy 50 éves mezőgazdasági termelő 2008-ig csak 5 év szolgálati időt szerzett, akkor a reá irányadó nyugdíjkorhatárig (62 év) még 12 év szolgálati időt tud szerezni, ami összesen 17 év, tehát nem válik biztosítottá. Azok a személyek, akik ily módon nem válnak biztosítottá, megállapodást köthetnek, tehát jogosultság szerezhető önkéntes alapon történő járulékfizetéssel az egészségbiztosítási ellátásokra és a nyugdíjjogosultságra (Jurányi-Tóth, 2008). A megállapodás feltételeit a Tbj-törvény részletesen rendezi.

A járulékalap és a járulék mértékének meghatározása. A jogszabály főszabályként állapítja meg az őstermelő minimálbérnek[22] megfelelő összeg utáni társadalombiztosítási járulék,

nyugdíjjárulék (tagdíj), illetve egészségbiztosítási járulék fizetésének kötelezettségét. A hatályos szabályok szerinti járulékok mértékét a 2. számú táblázat mutatja be.

2. számú táblázat: 2008. évi járulékmértékek

A fizetendő járulékok megoszlása 2008. január 1-jétől						
foglalkoztató által fizetendő járulékok			biztosított által fizetendő járulékok			
társadalombiztosítási járulék			nyugdíj-járulék	magán-nyugdíjpénztári tagdíj	egészségbiztosítási járulék	
nyugdíjbiztosítási járulék	egészségbiztosítási járulék		1,5%	8%	természetbeni	pénzbeli
24%	természetbeni	pénzbeli	(9,5%)*		4%	2%
	4,5%	0,5%				
* nem magán-nyugdíjpénztári tag esetén						

Forrás: APEH

Az általános szabályokhoz képest a jogalkotó kedvezményt ad azoknak az őstermelőknek, akiknek az e tevékenységből származó, tárgyévet megelőző évi bevételük nem haladja meg a 7 millió forintot. Ekkor az őstermelői tevékenységből származó, tárgyévet megelőző évi bevétel 20 százaléka után kell megfizetni a járulékokat. Tehát a havi járulékalap a tárgyévet megelőző évi bevétel 20 százalékanak egytizenketted része lesz.

A biztosított mezőgazdasági őstermelő járulékfizetési kötelezettsége kétféle módon alakul az e tevékenységből származó, a tárgyévet megelőző évi bevételének függvényében. A Tbj-törvény 7 millió forintos bevételi összeghatárt szab meg, amely számításánál figyelmen kívül kell hagyni a jogszabály vagy nemzetközi szerződés rendelkezése alapján folyósított, egyébként bevételnek számító támogatást (például 7,1 millió forint bevételből, ha 5 millió támogatás, akkor az 7 millió forint alatti bevételnek minősül). Ugyanakkor a járulékalap meghatározásánál már figyelembe kell venni ezt a tételt. Tehát a jogalkotó ezzel a szabállyal kompenzálja, hogy egy támogatást igénybevevő ne fizessen lényegesen többet az értékhatár átlépésével, de azért mégis kerüljön beszámításra a támogatás, mint bevételt növelő tétel.

A 7 millió forint alatti bevétellel rendelkező őstermelőnek nem kell fizetnie 29 százalékos társadalombiztosítási járulékot, sem pedig pénzbeli egészségbiztosítási járulékot. Fizetési kötelezettsége csupán a 4 százalékos természetbeni egészségbiztosítási járulékra és a 9,5 százalékos nyugdíjjárulékra[23] áll fenn. A kedvezőbb járulékfizetéssel preferált őstermelő nem köteles pénzbeli egészségbiztosítási járulékot fizetni, melynek eredményeképpen a

termelő pénzbeli egészségbiztosítási járulékra nem lesz jogosult, így például nem kaphat táppénzt, gyermekgondozási díjat. A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény a biztosítottak körét a Tbj-törvény által használt definícióra való visszautalással adja meg. Tehát a törvény szerint az őstermelő is jogosult minden egészségbiztosítási ellátásra. Azonban a 1997. évi LXXXIII. törvény a pénzbeli ellátások általános rendelkezéseinél kimondja, hogy az egészségbiztosítás pénzbeli ellátás összegének megállapításánál jövedelemként azt az összeget kell figyelembe venni, amely után a biztosított pénzbeli egészségbiztosítási járulék fizetésére kötelezett volt[24]. Mivel az őstermelőnek ebből a tevékenységből nem származik olyan jövedelme, ami után fizetésre kötelezett, mégsem válik az egészségbiztosítás teljes körűen biztosított tagjává. De lege ferenda mindenképp szükséges lenne átgondolni a fentebb említett rendelkezések korrigálását!

Az ilyen és ehhez hasonló esetekre a törvény biztosítja a jogot magasabb összegű társadalombiztosítási ellátások szerzésére. Ennek érdekében az adóévve vonatkozóan egy nyilatkozatot kell tenni, melyben a biztosított vállalja, hogy a járulékterheket a reá vonatkozó járulékalapnál magasabb összeg után fizeti meg. Ebben az esetben az őstermelő már pénzbeli egészségbiztosítási ellátásra is jogosulttá válik.

A következő példákon keresztül az őstermelő járulékfizetési terheit szemléltetem bevételeinek függvényében. Az őstermelők hasonló összegű bevételekkel rendelkeznek, csak azok összetételében találhatók különbségek. Az első esetben a bevétel nem tartalmaz támogatást, tehát a járulékfizetési kötelezettség a minimálbérnek megfelelő összeg után esedékes. A második példában az őstermelő bevétel szintén ugyanennyi, de ekkor az őstermelő 5 millió forint, bevételnek minősülő támogatásban részesül. A harmadik modellnél a bevétel mindössze 200.000 forinttal marad alul az előzőekhez képest, de ekkor a járulékalapot a bevétel 20 százaléka után kell megállapítani.

3. számú táblázat: 1. példa a járulékfizetésre

őstermelői tevékenységből származó bevétel:	7 100 000 Ft
ebből támogatás:	0 Ft
járulékalap (minimálbér után): $69.000 \cdot 12$	828 000 Ft
társadalombiztosítási járulék (29%):	240 120 Ft
nyugdíjbiztosítási járulék (9,5%):	78 660 Ft
egészségbiztosítási járulék (6%):	49 680 Ft
egy évi összes járulékfizetési kötelezettség:	368 460 Ft

Forrás: saját szerkesztés

4. számú táblázat: 2. példa a járulékfizetésre

őstermelői tevékenységből származó bevétel:	7 100 000 Ft
ebből támogatás:	5 000 000 Ft
járulékalap: $7.100.000 \cdot 0,2$	1 420 000 Ft
társadalombiztosítási járulék (29%):	0 Ft
nyugdíjbiztosítási járulék (9,5%):	134 900 Ft
egészségbiztosítási járulék (6%):	
ebből pénzbeli egészségbiztosítási járulék (2%):	0 Ft
ebből természetbeni egészségbiztosítási járulék (4%):	56 800 Ft
egy évi összes járulékfizetési kötelezettség:	191 700 Ft

Forrás: saját szerkesztés

5. számú táblázat: 3. példa a járulékfizetésre

őstermelői tevékenységből származó bevétel:	6 900 000 Ft
ebből támogatás:	0 Ft
járulékalap: $6.900.000 \cdot 0,2$	1 380 000 Ft
társadalombiztosítási járulék (29%):	0 Ft
nyugdíjbiztosítási járulék (9,5%):	131 100 Ft
egészségbiztosítási járulék (6%):	

ebből pénzbeli egészségbiztosítási járulék (2%):	0 Ft
ebből természetbeni egészségbiztosítási járulék (4%):	55 200 Ft
egy évi összes járulékfizetési kötelezettség:	186 300 Ft

Forrás: saját szerkesztés

A legtöbb járulékterhet az viseli, akinek támogatások nélküli bevétele meghaladja a 7 millió forintot (lásd 3. számú táblázat). Különösen megterhelő ez azokra nézve, akik csak kevéssel lépik át az értékhatárt, hiszen azok nem feltétlenül realizálnak sokkal több jövedelmet, mint az, aki az értékhatár alatt marad. A minimálbér utáni járulékfizetés kevésbé ró nagy terhet azokra, akik viszonylag magas jövedelmet tudnak szerezni ebből a tevékenységből. Más szektorokhoz képest még így is sokkal kedvezőbb elbírálás alá esnek az őstermelők.

A jogalkotó figyelemmel van arra a tényre, hogy magas azon őstermelők száma, akik bevételeinél támogatás is jelentkezik, de ezen forrás miatt nem hozza előnytelen helyzetbe őket a járulékfizetési terhek szempontjából. A példákból is kitűnik, hogy egy olyan őstermelő, aki rendelkezik támogatással, közel azonosan fizet, mint akinek nincs ilyen bevételt növelő tétele. Így a jogalkotó mintegy közvetve ösztönzi a termelőket a támogatások lehetőségeinek igénybevételére, de legalább is nem veszi el kedvüket tőle.

Nem biztosított őstermelő egészségügyi szolgáltatási járulékfizetési kötelezettsége. Az az őstermelő, aki nem válik biztosítottá a társadalombiztosítási szabályok alapján, illetve egyéb jogcímen sem biztosított, és egészségügyi szolgáltatásra más jogcímen sem jogosult, köteles egészségügyi szolgáltatási járulékot fizetni, melynek összege havi 4350, illetve naptári naponként 145 forint.[25]

2. Az egészségügyi hozzájárulás különös szabályai

Az egészségügyi hozzájárulásról szóló 1998. évi LXVI. törvény (továbbiakban: Eho-törvény) a szolidaritási elvre tekintettel olyan adó jellegű, százalékosan vagy tételesen meghatározott fizetési kötelezettséget állapít meg, amelyet a kötelezettek az egészségügyi szolgáltatások finanszírozásához szükséges források kiegészítése érdekében fizetnek meg. A törvény 3. § (1) bekezdése alapján a mezőgazdasági őstermelő az önálló tevékenységből származó bevétele adóelőleg alapként figyelembe vehető része után 11 százalék egészségügyi hozzájárulást köteles fizetni. A hozzájárulás mértékét a jogszabály eltérően állapítja meg a tekintetben, hogy az őstermelő milyen adózási módot választott. Ezek szerint az átalányadózó kistermelő az átalányadó (átalányadó-előleg) 25 százalékát, a tételes költségelszámolást alkalmazó és egyszerűsített bevallási nyilatkozatot benyújtó őstermelőnek pedig a bevétel 5 százalékának a 15 százalékát kell megfizetni.

Az Eho-törvény 3. § (5) bekezdése szerint mentes a százalékos egészségügyi hozzájárulás fizetése alól a jövedelemből a járulék alapjául szolgáló azon összeg, amely után a fennálló biztosítási jogviszonyra tekintettel járulékfizetési kötelezettség keletkezik. Tehát a biztosított őstermelőre csak addig az összegig vonatkozik a mentesség, amely után járulékot fizet, azaz az őstermelőt terhelő egészségügyi hozzájárulás alapját csökkenteni kell a fizetendő járulékok alapjával.[26]

Az alábbi példák szemléltetik az őstermelők egészségügyi hozzájárulás fizetési kötelezettségét.

6. számú táblázat: Példák az őstermelők egészségügyi hozzájárulás fizetési kötelezettségére

	tételes költségelszámolás szerint adózó	átalányadózó	10 százalékos költséghányadot alkalmazó
bevétel	4 500 000 Ft	4 500 000 Ft	4 500 000 Ft
költségek	3 100 000 Ft	3 825 000 Ft	450 000 Ft
jövedelem	1 400 000 Ft	675 000 Ft	4 050 000 Ft
társadalombiztosítási járulékalap (bevétel*0,2)	900 000 Ft	900 000 Ft	900 000 Ft
egészségügyi hozzájárulás alapja (jövedelem-társadalombiztosítási járulékalap)	500 000 Ft	-225 000 Ft	3 150 000 Ft
egészségügyi hozzájárulás mértéke	11%	25%	11%
fizetendő egészségügyi hozzájárulás	55 000 Ft	0 Ft	346 500 Ft

Forrás: saját szerkesztés

A második esetből látszik, hogy az őstermelőnek nem lesz egészségügyi hozzájárulási fizetési kötelezettsége, mert a jövedelmének egészére megfizette a társadalombiztosítási járulékot. A 10 százalékos költséghányadot alkalmazó termelő azonban szignifikánsan többet fizet a tételes költségelszámolás szerint adózótól.

Záró gondolatok

A jogalkotó az őstermelőkre nézve az egyéb vállalkozási formákhoz képest kedvezőbb adózási módokat állapít meg. Az előnyben részesítés leginkább a költségelszámolás szabályainál, az adómentességnél, illetve az őstermelői adókedvezménynél figyelhető meg. A kedvezményes technikák érvényesítésének lehetőségei mögött legtöbbször gazdaságpolitikai, illetve szociálpolitikai célok húzódnak meg. A jogalkotó az elszámolható költségek, illetve az átalányadó kulcsok mértékénél a mezőgazdaság igen alacsony jövedelmezőségét veszi figyelembe. A legnagyobb gyakorlati, a költségvetésben is realizálódó problémát azonban a kedvezményekkel, valamint az adómentességgel való visszaélések okozzák.

A jelen szabályok alkalmazásával könnyen elérhető egy őstermelő család esetében, hogy egyáltalán ne keletkezzen részükről adófizetési kötelezettség. Az őstermelői adókedvezmény, a kistermelői költségátalány, illetve az egyszerűsített bevallási nyilatkozat mind olyan eszközök, amelyek az agrárágazat hátrányos helyzetén hivatottak javítani, azonban nem minden esetben érik el valódi címzettjüket a hiányos ellenőrzési mechanizmusok miatt. A

jogalkotónak tehát szükséges lenne átgondolni a kedvezmények szigorúbb eljárási feltételeinek kidolgozását.

A 2007-ben bevezetett új társadalombiztosítási szabályok olyan tendenciákat jeleznek, miszerint az őstermelőket egyre inkább az egyéni vállalkozók adójogi megítéléséhez hasonlóan fogják kezelni. A reformok azonban fokozott óvatossággal mennek végbe. A 2007. január 1-jén hatályba lépett jogszabály már egy átmeneti képet mutat a vállalkozói státuszba, például az őstermelők bevonásával a biztosítottak körébe, valamint a 7 millió forint feletti bevétellel rendelkező őstermelőknél a 29 százalékos társadalombiztosítási járulék bevezetésével. Ugyanakkor az őstermelői minőséget különböző kedvezményekkel preferálja a jogalkotó, ami nem jelent feltétlenül előnyt számukra, hiszen nem válnak minden esetben a társadalombiztosítás teljes jogú tagjaivá, így tulajdonképpen egy felemás szabályozás valósul meg. A jövőben mindenesetre célszerű lenne a jogalkotónak átgondolni, hova is akarja besorolni, a mezőgazdasági tevékenységet végzőket adófizetői szempontból.

Globálisan elmondható a hatályos szabályokról, hogy agrárpolitikai célokat szolgáló eszközökkel igyekeznek szociálpolitikai célokat megvalósítani, és a vidéki társadalom szociális problémáit kezelni. Kétségtől a gazdaságpolitika és a szociálpolitika összefügg egymással, de ennek aránya ma Magyarországon véleményem szerint egyértelműen a szociálpolitikai célokat megvalósító agrárpolitika felé tolódik.

Felhasznált jogszabályok

1. a Bizottság 1535/2007 EK rendelete
2. a Bizottság 1860/2004 EK rendelete
3. a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény
4. a Nemzeti Földalapról szóló 2001. évi CXVI. törvény
5. a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény
6. a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény
7. a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény
8. a termőföld állam által életjáradék fizetése ellenében történő megszerzéséről szóló 210/2004. (VII. 9.) Korm. rendelet
9. a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény
10. az egészségügyi hozzájárulásról szóló 1998. évi LXVI. törvény
11. Szerződés az Európai Közösség létrehozásáról

* A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának V. éves, nappali tagozatos jogász hallgatója, a Pénzügyi Jogi és Közmenedzsment Tanszék koordinátora.

[1] A kézirat lezárva: 2008. decemberében. A végjegyzetben hivatkozott forrásokon túl az alábbi forrásokat használta fel a szerző: Jurányi Benedekné-Tóth Liboriuszné (2008): A társadalombiztosítás járulékai és pénzbeli ellátásai. SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt., Budapest; Romány Pál (1999): Az agrárpolitika és a tanyák a mai Magyarországon. A Szegedi Akadémiai Bizottság és az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete szervezésében tartott konferencia plenáris ülésén (Szeged, 1999. november 11.) elhangzott előadás <http://epa.oszk.hu/00700/00775/00017/417-425.html> (letöltés: 2008. 09. 05.)

[2] Fodor László: Agrárjog fejezetek a mezőgazdasági életviszonyok sajátos szabályozása köréből. Kossuth Egyetemi Kiadó, 2005, Debrecen

[3] szja-törvény 3.§ 18. pont

[4] szja-törvény 3.§ 19. pont

- [5] szja-törvény 4.§ (1) bekezdés
- [6] Szja. 4. § (2) bekezdés
- [7] Szikora János (2007): Az őstermelők és az egyéni vállalkozók adózása-2008. Őstermelő Gazdálkodók Lapja 2007. XI. évfolyam 6. szám 74-106. old.
- [8] 1994. évi LV. törvény
- [9] 2001. évi CXVI. törvény
- [10] 210/2004. (VII. 9.) Korm. rendelet
- [11] Szikora János (2007): Az őstermelők és az egyéni vállalkozók adózása-2008. Őstermelő Gazdálkodók Lapja 2007. XI. évfolyam 6. szám 74-106. old.
- [12] Az összevont adóalap adóját a következő kedvezmények csökkentik: egyes társadalombiztosítási és magán-nyugdíjpénztári befizetések kedvezményei, a tandíj kedvezménye, tevékenységi kedvezmények, személyi és családi kedvezmények, közcélú adományok kedvezménye, a biztosítások kedvezménye, az alkalmi foglalkoztatás kedvezménye.
- [13] Könyvelői díjkedvezmény címén a könyvelőnek fizetett, számlával igazolt díj vehető figyelembe, de csak olyan arányban, amilyen arányt a mezőgazdasági őstermelői tevékenységből származó jövedelem az összevont adóalapon belül képvisel (szja-törvény 39. §).
- [14] A százezer forintos korlátozás a következő kedvezményekre terjed ki: az egyes társadalombiztosítási és magán-nyugdíjpénztári befizetések, a tandíj, a közcélú adományok, a biztosítások, valamint a tevékenységek kedvezményére.
- [15] 2008. január 1-jétől hatályon kívül helyezte a Bizottság 1535/2007 EK rendelete, azonban a hatályos szja-törvényünk még mindig az 1860/2004 EK rendeletet tünteti fel a de minimis támogatások fogalmánál. Tehát a jogalkotó kötelezettségét még nem teljesítette.
- [16] HVG (2007): Mit kell tudni a személyi jövedelemadóról? 2007. (Adókülönszám 2008-ra) 2. szám 12. old.;
- [17] 1997. évi LXXX. törvény 5. §
- [18] A járulék mértéke 2000-től 11 százalékra módosult.
- [19] A Tbj-törvény ugyanazokat tekinti őstermelőnek, akiket az szja-törvény.
- [20] A szolgálati idő fogalmát a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. törvény 4.§ (1) bekezdésének h) pontja a következőképpen határozza meg: a szolgálati idő az az időszak, mely alatt a biztosított nyugdíjjárulék fizetésére volt kötelezett, illetve megállapodás alapján nyugdíjjárulékot fizetett.
- [21] A biztosítottak körét taxatív a Tbj-törvény 5. §-a sorolja fel.
- [22] 2008. január 1-jétől a minimálbér havi összege 69.000 forint.
- [23] Ha azonban az őstermelő magánnyugdíjpénztári tag, akkor nyugdíjjárulékának megoszlása is eltérően alakul az általános szabályokhoz képest: 2,3 százalék tagdíjat és 7,2 százalék nyugdíjjárulékot fizet.
- [24] 1997. évi LXXXIII. törvény 39/A. § (1) bekezdése
- [25] APEH, 2008: Mezőgazdasági őstermelő magánszemély adózásának alapvető szabályai. 6. számú tájékoztató füzet.
- [26] APEH, 2007: A biztosított mezőgazdasági őstermelő egészségügyi hozzájárulás fizetési kötelezettsége. [Http://www.apoh.hu/adoinfo/jarulek/biztosított_osterm_eho.html](http://www.apoh.hu/adoinfo/jarulek/biztosított_osterm_eho.html) (letöltés: 2008. 09. 15.).